

КОНТУРИ ОНТОЛОГІЇ МОДЕРНІЗМУ (роздуми над зб. студій А.Мойсієнка)

*Анатолій Мойсієнко. Традиції модерну і модерн традицій. –
Ужгород: ВАТ "Патент", 2001. – 80 с.*

Років двадцять-двадцять п'ять тому інтелектуальні кола суспільства спрагло очікували нової якості мислення, свідомості, буття, нової доби – духовних і соціумних змін. Нині живемо за умови невинних, стрімких і швидкоплинних зрушень. Замість колишньої статичності й непорушності запанувала динаміка, отожд і властивий їй стиль. Змінилося, здається, майже все – провідні цінності етики, естетики, художньо-образної культури, гуманітарної науки.

Українське літературознавство за останні роки сягнуло такого рівня, що може вважатися явищем світового порядку. І однією з нагальних проблем, гадаю, є цілеспрямована, активна популяризація української художньої та наукової думки в Європі й світі. Ми не усвідомлюємо належно свій потужний інтелектуальний рівень, відтак нас мало знають, або й зовсім не знають, на Заході.

Завдяки вітчизняним дослідникам модний спочатку аспект "українська література в контексті світового художнього процесу" органічно трансформується в самоцінний і цілком відповідний логіці художньо-мистецького руху напрям системних студій. Вивчення українського образного слова здійснюється в річищі розвою світової літератури, її етичних та естетичних цінностей.

Поняття *модерн* органічно ввійшло в нашу філологічну свідомість, стало одним із ключових термінів, уживаним і популярним. Часте його використання інколи розмиває межі й сутність і цього терміна, й самого явища, що призводить незрідка до плутанини в тлумаченнях і визначеннях.

Рецензована книжка А.Мойсієнка – це збірка розвідок, присвячених окремим аспектам модернізму, а, власне, як вони втілені в українській поезії. Автор прагне повернути смисловою точність поняттям модернізм, модерн, модерний. Охоплюються вектори традиції модерну в українській поезії, а також утвердження "модерну традицій" на значному хронологічному обсязі – від Києво-Руської доби через епоху бароко до найновішої сучасності (кінця ХХ ст.).

А.Мойсієнка, вченого й поета, приваблює все незвичайне, виразне, неповторне в мистецтві поезії. Він цікавиться формальними, жанровими, строфічними, концептуальними знахідками, які увиразнюють вияви письменницької індивідуальності, справляють вплив і на художній процес у цілому. Колекціонер раритетних поетичних фактів, він відкриває нове у, здавалось би, добре відомій палітрі літературних і мистецьких виявів, піддає їх тонкому естетичному аналізу.

Невелика за обсягом книжка А.Мойсієнка містить значний фактичний матеріал, поданий у своєрідних і концептуальних аспектах. Дослідницька методика автора така: спочатку окреслюються історико-культурні контури проблеми, будується історико-літературна проекція, далі увага зосереджується на осмисленні певних проблемних "зон", докладно розглядаються конкретні віршові форми. Завершуючи студію, він або залишає простір для нових роздумів щодо аналізованого явища, або формулює певні узагальнення.

“Традиції модерну і модерн традицій” — дослідження поліаспектне. Тут розглядаються барокові традиції в українській поезії XVII ст. й творчість Івана Величковського, тенденції розвитку українського паліндрому. Висвітлено особливості сучасної візуальної поезії (з наведенням прикладів-ілюстрацій зоропоезії М.Сарма-Соколовського, Я.Балана, В.Женченка, В.Старуна, І.Лова, М.Сороки та ін.). Аналізуються історія і здобутки українського верлібру, а ще такий оригінальний вид ліричної творчості, як шахопоезія. Розглядаються оригінальні віршові форми М.Мірошниченка (фігурні поезії, анациклетний вірш, тріолосонет), сонетарій Е.Андієвської, розвій форми ронделя на українському літературному ґрунті й, зокрема, у творчості М.Боровка. Все це слугує вдячним матеріалом для осмислення розвитку українського модерну.

Збірка містить нові підходи до оцінки українського модерну та його інтерпретацій, пропонує цікаві спостереження над модернізмом як явищем загальним. Феномен українського й світового модернізму, його історико-духовна культура відстежуються на теренах не лише літературного, а й мистецького творчого процесу.

Багатий і непересічний фактаж дослідження, художньо-літературні ретроспекції, паралелі, міркування й висновки автора підводять до оригінального трактування модернізму як культурно-естетичного явища.

Феномен, котрий прийнято означувати терміном *модерн*, формувався протягом тривалого культурно-художнього розвитку; численні формотвірні, лінгвостилістичні, психологічні, теоретичні передумови й витоки вказують на те, що це явище акумуляційне, естетично закономірне. Модерн як стиль мислення та якість художньої творчості засвідчував себе практично чи не на кожній стадії розвитку людства. Що, врешті, й послужило фактичним підґрунтям для розквіту модерних течій на межі XIX—XX ст. та їхнього активного розвитку (в західному світі) протягом усього XX ст.

Для української літератури модернізм не є чужий традиції, він зумовлений та обґрунтований насамперед характером і сутністю концептуально-формального розвитку нашого красном письменства. Як іманентна якість українського художньо-естетичного мислення, модерн утілюється в низці характерних якостей національної літератури на межі XIX—XX ст., у 20-х роках XX ст., а також у період шістдесятництва. Європейський соціокультурний інтер'єр значною мірою лише активізував, посилював динаміку модерних первнів та їхню специфіку в українському образно-художньому бутті. В історії художньої культури траплялися періоди, коли українські митці з модерним світовідчуттям робили певний внесок і в європейську художню культуру (згадаймо хоч би творчість Івана Величковського).

Сучасний український поетичний модерн — феномен значно багатший, різноманітніший і вагоміший, ніж зазвичай вважається. Концептуальна самотність, формотвірна незаангажованість, образно-стилістична розкутість, своєрідність структурно-композиційних новацій, — все це увиразнює його на тлі євро-світового модерну. Модерна художня стилістика засвідчує необмеженість потенцій людського духу, практично цілковиту свободу митця і плідність формотвірних пошуків для розвитку й розквіту художньої свідомості, творчості. Здобутки модернізму є потужним і незамінним чинником розвою образно-художньої свідомості. На рівні та в якості симптоматичних виявів, мистецьких особливостей, тенденцій, індивідуальних пошуків модерн досить давно становить невід'ємну складову світового інтелектуально-художнього мислення. Це багатовимірне й полікомпонентне художньо-інтелектуальне явище, у структурі якого помітне місце посідає те, що характеризується рідкісністю, винятковістю, унікальністю, формальною ускладненістю. Модерн протистоїть стереотипності й спрощеності, але узгоджується з традицією, формуючи такі поняття, як “традиції модерну” та “модерн традицій”.

Студії, вміщені в рецензованій збірці, підводять до такого головного висновку: про модерн є сенс говорити як про "цілісну структуру", котра "засвідчує колосальні потенційні можливості" рідної мови та образно-інтелектуальної думки, "якнайліпше характеризує її творчу, будівничу спроможу, незвичайну граматичну гнучкість і лексичне багатоманіття в освоєнні художньо-естетичних, загальнолюдських цінностей" (вважаємо за доцільне застосувати тут міркування А.Мойсієнка щодо паліндрома. — 17).

Книжка А.Мойсієнка, хоча й укладена з окремих невеликих розвідок, створює досить широкий історико-культурний контекст, завдяки якому в певну цілісність вибудовуються різні національні художні культури. Літературний процес постає як структурований органічний діалог різночасових, різностильових, а іноді й різновекторних художніх ідей. Автор доцільно вдається до художніх пошуків Публія Порфірія Оптаціана, Пентадія,

Г.Державіна, А. де Мюссе, С.Малларме, А.Свінберна, В.Брюсова, В.Хлебникова, Пабло Неруди. Добре представлений контекст української літератури, в річищі якої актуалізуються ідеї й творчі здобутки Г.Сковороди, М.Довгалевського, І.Франка, Лесі Українки, А.Кримського, П.Тичини, Д.Загула, Б.-І.Антонича, В.Поліщука, М.Семенка, М.Йогансена, Ф.Потушняка, М.Руденка, Яра Славутича та ін.

"Традиції модерну і модерн традицій" — культурологічне дослідження, значне місце в якому посідає тонкий аналіз поетичних форм. Вчений розглядає поезії проникливо, з повагою до слова, тексту, до самого явища художнього твору.

У новій книжці А.Мойсієнка основний "персонаж" — авторська думка, основний сюжет — логіка літературознавчого пошуку, зосереджені на історичності та епічності часу "модерн".

м. Херсон

Ярослав Голобородько

"ЗАДЗЕРКАЛЛЯ" МОДЕРНІСТСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, АБО ТЕКСТУАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЛЕСІ УКРАЇНКИ З ВОЛОДИМИРОМ ВИННИЧЕНКОМ

*Дзеркало: Драматична поема Лесі Українки "Оргія"
і роман Володимира Винниченка "Хочу!" / Упор. В.Панченко. —
К.: Факт, 2002. — 320 с.*

Дискурсивним практикам сучасного літературознавства властива поліваріантність аксіологічної перспективи. Різноманітність інтерпретаційних парадигм зумовлюється насамперед розширеним фокусом бачення художнього явища в контекстуальних рамках. Прикметним в цьому плані є літературний проект "Текст + Контекст. Знакові літературні доробки та навколо них" київського видавництва "Факт", своєрідною ознакою якого є "конструювання" тексту в межах художнього й літературознавчого дискурсив. Авторів проекту цікавлять передусім "більш точні" української літератури, зокрема епоха модернізму. Наприкінці 2002 р. вийшла

друком книжка "Дзеркало. Драматична поема Лесі Українки "Оргія" і роман Володимира Винниченка "Хочу!". Упорядкував це видання літературознавець, знааний у науковому світі як один із талановитих представників сучасного винниченкознавства, Володимир Панченко.

Значимість книжки зумовлена вже тим, що вперше майже після столітнього антракту до читачів повернувся роман В.Винниченка "Хочу!". Цікавий ракурс подачі твору: роман з'являється у "дзеркалі" доби. Точніше — у віддзеркаленні драматичної поеми Лесі Українки "Оргія". Окрім того, пропоновані тексти "обрамлені" науковими розвідками